

ΛΙΘΙΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΤΑΦΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ ΤΟΥ ΠΕΤΡΑ

–Οψιανοί, εργαλεία και κοσμήματα

Heidi M.C. Dierckx

Ανεξάρτητη Ερευνήτρια, Τέχνες και Ανθρωπιστικές Σπουδές, π. Καθηγήτρια Κλασικών Σπουδών, Elmira College

ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΕΘΑΒΑΝ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΤΟΥΣ ΜΑΖΙ ΜΕ ποικίλα προσωπικά λίθινα αντικείμενα, στα οποία περιλαμβάνονταν λεπίδες και εργαλεία οψιανού, εργαλεία λειασμένου λίθου, καθώς και λίθινες χάνδρες και περιάρπτα φορεμένα ως περιδέραια ή/και περικάρπια.

Τα κοσμήματα που φορούσαν οι νεκροί στη νεκρόπολη του Πετρά ήταν περιδέραια και περικάρπια που αποτελούνταν από χάνδρες, περιάρπτα και φυλαχτά. Εκτός από τις χάνδρες και τα περιάρπτα από μέταλλο, συνήθως χρυσό, περισσότερες από 1.000 χάνδρες και μικρός αριθμός από περιάρπτα και φυλαχτά είχαν ως κύριο υλικό τους τον λίθο, με λίγα μόνο παραδείγματα από όστρεο και φαγεντιανή. Οι λίθινες χάνδρες και τα φυλαχτά ήταν καμωμένα ως επί το πλείστον από στεατίτη λίθο, ένα μαλακό πέτρωμα που μπορεί εύκολα να υποστεί επεξεργασία

ώστε να δώσει σχήμα μικρών χανδρών και άλλων αντικειμένων. Άλλοι λίθοι που είχαν χρησιμοποιηθεί περιλαμβάνουν τον ασβεστόλιθο και σπανιότερα τον οφιίτη και την ορεία κρύσταλλο. Ημιπολύτιμοι λίθοι, ειδικότερα ο κορναλίνης και ο αχάτης, είχαν επίσης χρησιμοποιηθεί και υποδηλώνουν την παρουσία ταφών της ελίτ. Παρόλο που οι περισσότερες ταφές ήταν δευτερογενείς (ο νεκρός είχε ενταφιαστεί αρχικά σε κάποιο άλλο σημείο και αργότερα τα οστά μεταφέρθηκαν στη θέση όπου βρέθηκε κατά την ανασκαφή), υπήρχαν ορισμένες πρωτογενείς ταφές που μαρτυρούν ότι οι νεκροί φορούσαν δύο ειδών περιδέραια: το ένα αποτελούνταν από όμοιες χάνδρες στεατίτη λίθου ή ασβεστόλιθου· το δεύτερο, πιο περίτεχνο, από ημιπολύτιμους λίθους, χρυσές χάνδρες και περιάρπτα (Ταφικές Δομές 24 και 25). Η γυναικεία ταφή από την Ταφική Δομή

01

Χάνδρες από την Ταφική Δομή 24. Τρία αποκατεστημένα περιδέραια (φωτ.: H. Dierckx).

02

Τελετουργικά θραυσμένα τριβεία.

03

Λίθινες χάνδρες από τη νεκρόπολη του Πετρά.

04

Μικροσκοπικά εργαλεία οψιανού σε διάφορα σχήματα:

αιχμές, τραπεζιόσχημα, με μορφή ημισελήνου και ξέστρα.

05

Μεταλλουργικό σετ εργαλείων από το Ταφικό Κτίριο 10: αμόνι/μήτρα, ακονόπετρα, στιλβωτήρες, γουδοχέρια.

06

Πρισματικές λεπίδες οψιανού.

* Οι εικόνες 2–6 προέρχονται από το Αρχείο Ανασκαφών Πετρά.

24, που χρονολογείται στην ΠΜ ΙΙΑ περίοδο, απέδωσε κατά κύριο λόγο χάνδρες σε σχήμα δακτυλίου από στεατίτη λίθο και ασβεστόλιθο, μία από ορεία κρύσταλλο και έξι από κορναλίτη. Μαζί με αυτές, βρέθηκαν πολλές χρυσές χάνδρες και άλλα θραύσματα από χρυσό. Η νεκρή από την Ταφική Δομή 24 φαίνεται πως είχε ταφεί με τρεις σειρές χάνδρες, δύο μονόχρωμες (λευκές και κυανομελανές) και ένα πολύχρωμο περιδέραιο (εικ. 1). Ο συνδυασμός χανδρών σε τρεις σειρές αντιπροσωπεύει μια πλούσια σε χρώματα κόσμηση του λαιμού ή/και του καρπού. Στην Ταφική Δομή 25, της ίδιας περιόδου, τα ευρήματα αποδίδουν πιθανόν δύο ξεχωριστά περιδέραια, αποκατεστημένα εδώ ως αποτελούμενα το ένα από χρυσές χάνδρες και το άλλο από χάνδρες στεατίτη λίθου.

Σύνολα από χάνδρες στεατίτη λίθου αποκαλύφθηκαν σε διάφορους τάφους. Στο Ταφικό Κτίριο 3, που χρονολογείται στην ΠΜ ΙΙΙ–ΜΜ ΙΑ, βρέθηκαν μαζί χάνδρες στεατίτη λίθου σε αμυγδαλοειδή, ρομβοειδή και κυλινδρικά σχήματα, καθώς και μία σωληνώσχημη χάνδρα επίσης από στεατίτη λίθο (χρώματος κιτρινωπού–καστανού). Στο Ταφικό Κτίριο 11, που χρονολογείται στη ΜΜ ΙΙΒ, βρέθηκε ένα σύνολο από χάνδρες σχήματος δακτυλίου, μία αμυγδαλοειδούς και μία κυλινδρικού σχήματος από στεατίτη λίθο. Οι παρατηρήσεις που έγιναν στα τελευταία σύνολα από λίθινες χάνδρες υποδεικνύουν ότι ορισμένα περιδέραια αποτελούνταν από τον ίδιο τύπο λίθου και η πλειονότητά τους είχε κατασκευαστεί από ίδιου χρώματος αλλά διαφορετικού σχήματος χάνδρες. Τέλος, από τις ταφές ανασύρθηκαν διάφορα περιάπτα και ποικίλες, ετερόκλητες χάνδρες από οφίτη και λαζουρίτη λίθο. Τα περιάπτα είχαν λογιών λογιών μορφές, με κυρίαρχα αυτά σε σχήμα ποδιού, τα διάτρητα βότσαλα, εκείνα σε σχήμα μικρών βαριδιών και ένα σε σχήμα παπαρούνας.

Στη νεκρόπολη περισυλλέχθηκε μεγάλη ποσότητα οψιανών, στους οποίους περιλαμβάνονται λεπίδες, εργαλεία και άπεργα (απορρίμματα της λάξευσης του οψιανού). Ενώ οι οψιανοί προέρχονταν από κατάλοιπα ενός προγενέστερου (ΤΝ–ΠΜ ΙΑ) οικισμού στον γειτονικό λόφο (Κεφάλα Πετρά) και από αντικείμενα που σχετίζονταν με τους τάφους (ΠΜ ΙΙ–ΜΜ), οι λεπίδες και τα εργαλεία οψιανού συγκεκριμένα βρέθηκαν σε συνάφεια με τις ταφές και είχαν αποτεθεί ως προσωπικά αντικείμενα των νεκρών. Τα πιο συνηθισμένα εργαλεία οψιανού ήταν πρισματικές λεπίδες με μία ή δύο κορυφές, τριγωνικής ή τραπεζοειδούς διατομής αντίστοιχα (εικ. 6). Λόγω της εκταφής και επαναταφής ανθρώπινων οστών αλλά και της γενικής δραστηριότητας και διατάραξης που

αφορά τη μεταχείριση των σκελετικών καταλοίπων, οι περισσότερες λεπίδες οψιανού είναι αποσπασματικής φύσης. Πολύ λίγες λεπίδες βρέθηκαν πλήρεις ή σχεδόν πλήρεις με μήκος 4,5–6 εκ. Έχει προταθεί ότι αυτές οι λεπίδες είχαν αποτεθεί στο πλαίσιο τελετουργικής δραστηριότητας, κατά την οποία δρούσαν ως ξυράφια που επέφεραν κάποια τροποποίηση στο σώμα (Carter 1998, σ. 73, και 2010, σ. 165–166). Άλλα εργαλεία οψιανού που σχετίζονται με τις ταφές περιλαμβάνουν τραπεζιόσχημα και με μορφή ημισελήνου (τα οποία ονομάζονται έτσι βάσει του σχήματός τους), ξέστρα, όπως και αιχμηρά κομμάτια επεξεργασμένα έτσι ώστε να μοιάζουν με αιχμές βελών (εικ. 4), υποδηλώνοντας κυνηγετικό εξοπλισμό. Κατά συνέπεια, υποστηρίζω πως οι λεπίδες και τα εργαλεία οψιανού πιθανόν ήταν μέρος ενός σετ σύνεργων κυνηγίου που ανήκαν στον νεκρό ή/και μέρος ενός συνόλου εργαλείων για την εκτέλεση κάποιας τροποποίησης στο σώμα, στο πλαίσιο ταφικών τελετουργιών.

Μικρότερα σε αριθμό ήταν τα τέχνηρα από λειασμένο λίθο τα οποία πιθανόν σχετίζονταν με τους νεκρούς. Σε αυτά συγκαταλέγονται θραυσμένα τριβεία, «τελετουργικά» γουδοχέρια, καθώς και πελέκειες, ακονόπετρες και στιλβωτήρες. Αβέβαιο παραμένει το πώς σχετίζονταν τα εργαλεία αυτά με τους νεκρούς: ήταν προσωπικά αντικείμενα, εργαλεία που συνδέονταν με το επάγγελμά τους και/ή αποτελούσαν μέρος των ταφικών τελετουργιών; Επειδή κανένα από τα τριβεία που βρέθηκαν σε συνάφεια με τα οστά δεν ήταν ακέραιο, υποστηρίζω το ενδεχόμενο αυτά να «θανατώνονταν» τελετουργικά πριν από την ταφή (κάτι που συνέβαινε και με άλλα ταφικά αντικείμενα), ή ίσως ακόμη να χρησιμοποιούνταν ως προσκέφαλο για το κρανίο. Μία ταφή στο Ταφικό Κτίριο 10, αν και δευτερογενής, συνοδευόταν από αρκετές ακονόπετρες και στιλβωτήρες, γουδοχέρια, ένα αμόνι/μήτρα, υποδηλώνοντας πιθανόν πως ο νεκρός εν ζωή ήταν μεταλλουργός (εικ. 2, 5). Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι στην πλειονότητά τους τα εργαλεία λειασμένου λίθου που βρέθηκαν στη νεκρόπολη (κυρίως τριβεία, σφύρες και τριπτήρες) σχετίζονταν με τις διαδικασίες προετοιμασίας φαγητού ως μέρους των ταφικών τελετουργιών στον Πετρά.

Μετάφραση από τα αγγλικά: Πελαγία Τσινάρη

Βιβλιογραφία

- Carter 1998: Carter T., «Reverberations of the "international spirit": thoughts upon "Cycladica" in the Mesara», στο K. Branigan (επιμ.), *Cemetery and society in the Aegean Bronze Age*, Sheffield 1998, σ. 59–77.
- Carter 2010: Carter T., «Of blades and burials, flakes and funerals. The chipped stone from Moni Odigitria», στο A. Vasilakis / K. Branigan (επιμ.), *Moni Odigitria. A prepalatial cemetery and its environs in the Asterousia, Southern Crete*, Instap Academic Press, Philadelphia 2010, σ. 151–169.
- Dierckx 2012: Dierckx H.M.C., «Size does Matter: the significance of obsidian microliths and querns at the Petras Cemetery», στο M. Tsipopoulou (επιμ.), *Petras, Siteia: 25 years of excavations and studies* (Monographs of the Danish Institute at Athens, 16), Athens 2012, σ. 171–175.
- Dierckx 2017: Dierckx H.M.C., «The use of querns and other ground stone hand tools in Early to Middle Minoan mortuary practices at Petras», στο M. Tsipopoulou (επιμ.), *Petras, Siteia: The Pre- and Proto-palatial cemetery in context* (Monographs of the Danish Institute at Athens, 21), Athens 2017, σ. 195–202.